

Ludwig Tils

D. Ludovici Tils Tentamen Aetiologiae Februm Nervosarum Acutarum

Hannoverae: In Administratione Ritscheriana, MDCCXCVII

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1669643395>

Druck Freier Zugang

Ma - 1027.

D. LUDOVICI TILS
TENTAMEN
AETIOLOGIAE
FEBRIUM NERVOSARUM
ACUTARUM.

HANNOVERAE,
IN ADMINISTRATIONE RITSCHERIANA.
MDCCXCVII.

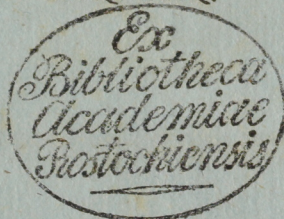

CELISSIMO DOMINO
DOMINO
FRANCISCO EGONI

D. G.

HILDES. ET PADERBORN. EPISCOPO S. R. I. PRINCIPI
ET COMITI PYRMONTANO

RELIQ. RELIQ.

OPTUMO PRINCIPI, PATRI
PATRIAE.

CELESTINO VIGILIO

D. DOMINICO

FRANCISCO DE COLOM

D. N.

WIKIK ET VANDERBILT

ET VANDERBILT

OPTIMO FRIGORUM

FRIGORUM

PRAEMONITA.

Pathologiae, quam philosophiam medicam illustris
Blumenbach *) dixit, suas laudes neququam
derogabo, quamvis fatendum fit, hanc philoso-
phiam, quatenus nostram, incertis nimium prin-
cipiis fulciri. Quum vero gloria, quae scientiae
debetur ipsi, in eius cultores raro transeat eadem,
de

*) Conf. eius *medizinische Bibliothek*, 2ter Band.

de his et horum opera in construendis pathologiae doctrinis, quaedam mihi praemittenda veniunt.

Systemata pathologiae hominum ope fabricata, commode in duas classes dividi possunt.

I^{mae} classis systemata scilicet morbos ad naturae et caussarum diversitates

II^{dae} classis systemata morbos ad typi, decurfus et symptomatum varietates distinguunt. *)

Primae classis systemata tenebris utplurimum densissimis pressa, morborum numero haud frequentia et elaboratu difficillima fuere; quippe quae ingenii acumen, doctrinam egregiam ab omni praeiudicio et hypothese liberam, et copiam observationum naturam per-

*) Hac in re jam Coi potissimum a Cnidiis recessere.

perscrutantium — observandi genio verique cognoscendi amore institutam, simul expostulant. *)

Alterius vero classis systemata, studio rerum ante oculos positarum congesta, quum multa eadem sed aliter fiant unicaque saepe causa diversissimos pro rerum circumstantiis effectus habeat, morborum quos enarrant frequentia, et rei levitate — memoriae et digitorum potius, quam ingenii seu iudicii labores desiderante, palmam primae classi multos per annos praeripuerunt. Morborum agminatum temporis cum voluminibus crevere, quae huius systematis sectatores, morbis ad botanicorum classes **) ordinis forsitan gratia

*) Haec pathologia novissime iterum rediviva, ab illustri *Hufeland* praeclare imprimis elaborata est; in libro cui titulus: *Ideen über Pathogenie und Einfluss der Lebenskraft auf Entstehung und Form der Krankheiten.*

**) cf. *Fr. Boissier de Sauvages Systema nosologiae universae ad naturae ordinem et classes botanicorum.* Amst. 1763. 8.

gratia digestis, conscribere. Hoc modo nervosa
acuta febris, symptomatibus, et anomaliis typi et
decurfus stipata, mihi ortum duxisse videtur.

Praemonenda haec esse censui, statim ut lector
cognoscat, quatenus his de febribus sentiam, qua-
rum veram ut illustrem naturam sequentes paginas
conscripsi.

L I T E R A R I I Q U I D Q U A M
C I R C A
F E B R E S N E R V O S A S.

Willisus seculo XVII^{mo} primus commentator febrium nervosarum lentarum existit, hasque sub nomine febrium *hecticarum malignarum* adcurate fatis descripsit. Hicene vero, et post illum *Huxhamus* cuius dissertatio *de feбри lenta nervosa* *) nomen hocce simul cum morbo divulgavit, novo hoc sub nomine, novum quoque ac *neonatum morborum genus* descripserint, nec ne, nec adfirmando nec negando diiudicabo, liceat argumenta, quae ill. *R. A. Vogel* **), ill. *Selle* ***) et cl. *Rengger* ****) adducunt, morbum antiquitus iam existisse, magna cum veri specie comprobent.

Hux-

*) Recusa in eiusd. Opp. cur. *Reichel*. 1744. Tom. II. p. 78.

***) Diss. sistens disq. de feбри nervosa. Gott. 1767.

****) *Neue Beiträge zur Natur und Arzneiwissenschaft*. 1ter Th. p. 72.

*****) D. Constitutio aevi nostri febrilis. Gott. 1788. p. 26.

Huxhamus *) sententiam suam de natura harum febrium sequentibus verbis in medium profert: itaque manifestum esse reor, hunc morbum a solidorum statu nimis relaxato, a sanguine macro, tenui, et a lentore et depravatione (vapidity) humorum lymphaticorum nervosorumque ortum trahere. Licet haec viri b. sententia — in verbis quibusdam facilem me esse lubens confiteor — mihi apta naturae videatur, recentiorum pathologi plures tamen tanto ab illa dissensu recessere, ut hunc usque ad diem, num morbi sedes solidis seu fluidis adscribenda sit, litigent.

Statim vero ab initio febres nervosas nec proprium in genus, nec in acutas et lentas dispositas novimus. Febres nervosas lentas malignae febris seu typhi species pathologia antiquior solummodo agnoscit; hodierna vero pathologia (tantos fecit progressus!) genus febrium nervosarum, tres in species divisum, febrem acutam scilicet, malignam et lentam commonstrat. Febris nervosa acuta ad eminentia symptomata iterum in soporosam, hydrophobicam et phreniticam **) distinguitur. Accedit quandoque nervosis febribus etiam febris puerperarum. ***)

In genere sub nomine febris nervosae acutae febres continentur diversae perquam naturae, ita ut eas ibi adesse

*) l. c. p. 82.

**) *Selle Pyretologia methodica*. Ed. II. p. 272 et 309 sq. *Renger* l. c. p. 26. *C. G. Vogel Handbuch der prakt. Arzneiwissenschaft*, 2 Th. p. 80.

***) *Rahn Advers. medico-practica* p. 304 sq.

adesse dicamus, ubi symptomata in febribus solito vehementiora et anomala prorsus, nullum neque gastrici neque venosi cuiusdam stimuli horum producendorum symptomatum compotis indicium exhibentia, cernimus! —

Ne commorer hic in refellendis evidentiter absonis, quae ex analysi harum nominis febris nervosae acutae usum determinantium notionum prodeunt, liceat! Clinici quoque optimi, quod historia morbi medici ac philosophi Herz **) a semetipso conscripta docet, diagnosin certam febris nervosae acutae a catarrhali maligna non habuere.

Pathologiae priscae irrepere quoque compluria indefinita, tum ad eorum naturam, tum quoque nominum etymologiam febrium genera, quadam similitudine typi et symptomatum febribus nervosis acutis adpropinquantia, ut nullus dubitem, febres quae sub denominationibus phrenitidis synochi pleuriticæ, phrenitidis miliaris, phrenitidis variolosæ Sydenhami, tritaephiæ leipyriæ Galeni, tritaephiæ affodes, typhi icterodes reliq. reliq. apud Sauvages, uti et illas quae sub nomine febris carcerum, febris maligna apud Quarin **) et Retz ***) aliosque veniunt, commode nervosis acutis febribus, nunc eorum in nosologiis locum obtinentibus, adnumerandas esse.

*) Recusa in Nootnagells Handbuch für prakt. Aerzte, 1 Th. 1 Abth.

**) De curandis febribus Commentatio. Viennæ 1781.

***) Traité des principales maladies aiguës. 1790.

DECURSUS ET SYMPTOMATA
 FEBRIS NERVOSAE
 ACUTAE.

Febris nervosa acuta nullum ordini cuidam adstrictum typum servat. Symptomata constantia et characteristica quoque nulla — et si quae — quod quidam pathologi faciunt, per pauca tamen ei adscribenda sunt.

Omnia quae sub decursu eius adparent symptomata, stimulo caussari videntur, primo auctam valde nervorum vim sentientem, proportionem ad reliquas corporis vires habita *), dein acsi tendendo arcus fractus esset, torporem nervorum summum, uti et reliquarum corporis virium summam debilitatem procreante, ita ut vix vitales functiones persistant. Quum vero et in aliis febribus ad mortem tendentibus haec conditio plus minus quoque

*) Saepius quum de aucta prorsus nervorum vi, et imminuta reliquorum corporis solidorum sermo esset, dubia quae mihi circa hanc auctam vim nervorum obvenere, refutare non potui. Summa debilitas organorum quae vitam ac vim suam unice fere nervis debent, cum aucta ista vi nervorum mihi quadrare videtur, vellem ergo inter nervorum vires prisco more, quem et ill. *Hufeland* l. c. recepit, distingueretur. Mihi autem si verba de nervorum vi aucta facienda sunt, de eorum vi sciente adaucta me loquutum esse, subintelligat lector.

que locum habet, caracteristici quid in ista mihi invenire non licet.

Ea pariter quae de systematis arteriosi vi hic imminuta, nervosi vero unice aucta — ita ut omnes vitae vires in hoc concentratae videantur, — traduntur, ne vera quidem sunt *); si vera autem essent, tamen neque singularis neque constantis characteris febrium nervosarum acutarum notam exhiberent, sunt enim v. c. febribus gastro-putridis simillimae symptomatum rationes, et, dari febres nervosas acutas, quae cum sopore incipiunt et letargo finiuntur, exempla compluria testantur.

Decursus febris nervosae acutae commode in duas distinguitur periodos. Primum stadium, seu prima periodus praeter agrypniam pertinacem, et levia incipientium febrium symptomata non urget; at alterum stadium in quod primum subito praevia plerumque occasione abit, symptomatum periculorum et insolitae indolis copia stipatur. *Hoc ut plurimum in stadio febris, ni medicus sagacis canis naribus iamiam futurum morbum odoratus sit, et febrem nervosam acutam iam primo in eius stadio adnuntiaverit, dicitur nervosa acuta.*

Licet haec periodorum divisio, ordoque decursus maxime caracteristica **) harum febrium nota dicenda sint;

*) Conf. *Reil Memorabilia clinica* Vol. I. p. 4 sq.

**) Conf. *Selle's neue Beiträge etc. I. II. III Theil* plurimis locis. el. *Büttner* *Diff. de febribus nervosis acutis.* Gott. 1785.

sint; nihilo tamen minus complures soporosae acutae nervosae febres hac a norma declinant, et sane quaevis febris benignae naturae, regiminis diaetae artisque ope, in stadio cruditatis ad tantam perniciem evehi potest, ut servato decursus ordine nervosa acuta febris iure dici possit. *)

Quod ad morbi durationem adinet, in genere nulli fixo temporis spatio adligatur. Duo stadia uti ill. *Finke* **) comperuit 4 - 7 - 14 - 21 dierum spatio absolvantur, ita tamen ut alterum stadium raro ultra septem dies perseveret. ***) Frequenter aegri, vita illis servata, acutam cum lenta nervosa febris commutant. ****)

Morbi historiam et symptomata, ad *Büttner* †), *Selle* ††) et *Reil* †††) commenta collatam, ita tamen ut pro re nata seu adiecerim seu omiserim, nunc specialius pertractabo.

*) Hoc revera mihi sat frequens febrium nervosarum acutarum fatum esse videtur.

**) De morbis biliosis anomalis. *Monast.* 1780. p. 103.

***) Conf. *M. Herz* historia morbi citata.

****) *Finke* l. c.

†) D. c.

††) *Eius medicina clinica et neue Beyträge etc.* et *Pyretologia*.

†††) *Memorabilia clinica*, V. 1. Fasc. 1.

S T A D I I
FEBRIS NERVOSAE ACUTAE

PRIMI SYMPTOMATA.

Solita incipientium seu fientium febrium symptomata, quibus promiscue adcedunt, *specifica?* anxietas, vagi artuum dolores, dolor frontis totum subinde occupans encephalum, sorda rancida, screatus et vomitus seu inanes seu insipidam pituitam seu viridem quandoque bilem, seu nigra et foetidissima eicientes, ut plurimum abs signis fordium sursum turgescentium. *)

Agrypnia contumax, quae *Selle* frequentissimo huius febris observatori, pathognomicum signum est; ita ut ubicunque haec pervigilia in febribus incipientibus viderit, statim futuram nervosam acutam febrim cognitam sibi habuerit.

Propensitas quoque ad obdormiendum frustranea mox enim si somno paullulum indulserint aegri, cum horrore expavorescunt, metuentes ne mors somnientibus superveniret adest.

Vertigines, sudores partiales, *pulsus naturali via minor ac velocior*, rarius pulsus densus frequens et celer, quem *Reil* observavit, lingua tremula, muco albo arido obtecta, et similia spasticum morbi genium denotantia symptomata, hinc inde adparent.

Adest

*) *Quarin* l. c. p. 92.

Adest quoque interdum diri instantis morbi sensatio, animusque abiectus et de futuro febris exitu anxius, morbo externa facie levi.

Levitas huius stadii quandoque tanta est, ut aegri, de febricula forsitan non anxii, ad nonum usque morbi diem obambulent *), et morbi adgravamenta, quae non quaesivere, hoc modo inveniant. An fallor, nec ne, si hac in ratione durationem huius stadii variam ut plurimum positam esse contendo?

Sensibilitas et receptivitas (germanice *Reizfähigkeit*) auctae quidem, at quadam simul ex parte mole sua quasi suppressae omnino characteristici quid hocce in stadio prodere videntur; at mihi magna quoque symptomatum similitudine, hoc primum febris nervosae acutae stadium, propius ad stadium illud putridarum, biliosarum febrium accedere videtur, quod morbus seu febris fiens audit **), persuasum habeo.

*) Conf. *Finke* l. c. p. 103.

***) Conf. b. *Brendel* D. de phrenitide in eius *Opusculis cur. ill. Wrisberg* Tom. III. p. 190. et eius D. de cognatione paraphrenitidis et febrium malignarum l. c. p. 100.

S T A D I I

FEBRIS NERVOSAE ACUTAE

ALTERIUS SYMPTOMATA ET DECURSUS.

Stadium primum nunc

a) vel sanitas excipit, quod *Finke* *) testatur, si quadrante medicina et iusto regimine ei obvenitur.

b) vel in alterum abit stadium, de quo iam sermo erit.

Hocce in stadio mixta diversissimorum nullo ordine succedentium symptomatum series urget. Atrocissima symptomata passim spastici passim paralytici generis sunt, ut tetanus ipse **), convulsiones et spasmi tum cloni tum tonici, ut quoque coma vigil, et sphaencteris ani, vesicae etc. paralyfis.

Morbi adgravamenta uti et mors plerumque in dies criticos cadunt.

Comparet quoque saepe saepius exanthema febrile, quod imprimis ill. *Retz* ***) tanquam singulare harum febrium adnotavit, quodque morbum valide adgravat, imo si in primo stadio iam comparuerit, retrocedens, alterum stadium adcelerat.

*) l. c. p. 103.

**) Conf. *Selle neue Beyträge* 1. Th. p. 100.

***) l. c. p. 43 sq.

Tempora — si in dies criticos adgravamenta et mortem cadere solere verum — servat haec nervosa acuta formata febris quidem at typo non gaudet — quum nec continentem nec remittentem, nec intermittentem (?) esse legatur; quocum ea vero, quae *Selle* *) de singulari animae tristitia — seu nimia hilaritate remissionis tempore, et quae *Büttner* **) de vespertino morbi augmento locuti sunt.

Alterum hocce stadium iterum in duas periodos dividitur, scil. in periodum spasticam seu phreniticam, et in periodum paralyticam seu soporosam.

PERIODUS SPASTICA.

Initio huius stadii pulsus celer, durus, quandoque etiam frequens et densus — ita ut interdum inflammatoriam febrim mentitus sit; at febrim paullulum proventa, celer, parvus, ferratus et intermittens evadit, ita ut ipsi eadem fere conditio sit, quae in febribus gastro-putridis, quibus — inflammatio viscerum occulta — adcessit, obtinet. ***)

Accedunt vehementes cordis palpitationes, respiratio plus minus difficilis, et anhelosa, vox sonora et elangosa, tufficula ficca, quam ill. *Consbruch* ****) periculosam mortis indi-

*) *Medicina clinica* p. 37.

**) l. c.

***) *S. G. Vogel* l. c. p. 93.

****) *Journal der Theorien, Erfindungen und Widersprüche in der Arzneywissenschaft*. X. St. p. 76.

indicem in dysenteria quadam catarrhali epidemica invenit; interdum quoque sputa cruda filis sanguineis intertexta eiciuntur. Adest quoque deglutitio difficilis abs mechanico obstaculo, cui se spasmus laryngis coaretans iungit, et inde paroxysmus suffocativus.

Adpetitus plerumque deiectus seu nauseu, cum anxietate praecordiorum fitique interdum nulla, interdum inexpiabili. A deglutitione difficili, ptyalismus seu *Hippocratis* indecora sputatio. Praesentia huius symptomatis propriam febrium nerv. acutarum speciem, hydrophobicam n. a. sc. efficit! —

Cutis plerumque siccissima, arida, modo hinc inde sudore quodam partiali frigido madida.

Diarrhoea, plerumque nec morbum levans nec critica *), effundit aegros, cui tensio musculorum abdominis spastica **), et meteorismus quandoque adcedunt. Quandoque vero alvus pertinaciter obstipata aegri calorem capitisque dolores exasperat.

Urina plerumque iumentosa, turbida, nubibus volantibus in illa, abs sedimento, interdum rubra crocea, interdum mere aquea. —

Calor corporis auctior mordax, quandoque vehementi cum frigore et horrore commutat, nec facile unquam

*) *Quarin* l. c. p. 93.

***) *Leake* practical observations on childbedfever p. 93.

unquam aequalis per totum corpus reperitur. Mox externa algent, interna uruntur (leipyria); mox caput pectus et praecordia calore flagrant, quum extremitates frigore contremiscant.

Dolor capitis praesertim circa orbitas intensissimus totum saepe encephalum occupat.

Vires musculares aegri sub paroxysmo delirii furiosi mire auctae, ceteroquin, et praeprimis in paralytica periodo, prorsus seu magnopere fractae.

Tinnitus aurium, et quandoque auditus, ceteris vis vitalis functionibus quasi sufflaminatis, mirum in modum adauctus. *) Oculorum rubor et splendor, et visus interdum nimium acumen, interdum hebetudo variant.

His symptomatibus delirium ferox et phreniticum adcedit, quod aegros spectris, imaginibusque mille, frequentes saepe iras et pervigilia caussantibus **), vexat. Deliria magna in alendo morbo faciunt, ita ut caussa eorum proxima sublata (*Herz* nostro cubiculum infuetum erat) aegri mox sanitatem recuperent.

Vox aegrotorum balbutiens divina humanis mixta abruptis effatur periodis; saepe vox stridula, sonora, gallieantu similis auditur, saepe — quod vero maxime in ultima periodo contingit — plane cessat. Lingua plerumque levi mucò obtecta, rubra, ficca, tremula, quandoque aphthis

*) III. *Brandis über die Lebenskraft*. 1795. p. 157 sq.

**) *M. Herz* historia citata.

aphthis quoque obsita interdum gangraenescentibus *) dehiscens, atra quoque subinde crusta obducitur, quae etiam labia et membranam quandoque *Schneiderianam* occupat.

Oculi icterici quid referunt, et collapsa palpebrarum tela mucosa, in orbitis fere absconduntur. Facies Hippocratica!

His symptomatibus si spasmi omnis generis, a risu sardonico, oculorumque strabismo usque ad tetanum adduntur, quodammodo febrium nervos. acutarum faciem prima in alterius stadii periodo cernimus.

PERIODUS PARALYTICA.

Nimiam quamlibet vis vitalis reactionem, excipit torpor seu paralysis nervorum, acsi arcus tendendo fractus esset.

Adcedit inde illi turbae, ferius ocuus coma vigil **), pulsus myurus, respiratio parva et celer, anima foetens-frigida, diarrhoea et urina colliquativa, foetens, nigra, iride obducta, infcio aegro elabens.

Conglomer in lecto convolvitur aeger, delirio miti et hectico tenetur, nec raro bene, ut ipse opinatur, valet, et saepe omni delirio brevi ante obitum linquitur.

Oculi

*) *S. G. Vogel* l. c. p. 93.

**) *Lind Essay on diseases incidental to Europeans in hot climates.* p. 67.

Oculi mucō sebaceo obfiti sponte illachrymant, quandoque etiam haemorrhogiae et colliquativi sudores adcedunt. Aeger morbo confumptus — expirat.

Mors interim suo beneficio finem morbo ponere solet, quum aegros convulsionibus et suffocativo paroxysmo correptos enecat.

Spem salutis hac in febrī raram, pulsus maior, mollior et aequalis, respirium facile, sudor per totum corpus aequalis, et coctionum ac crisiū absolutarum signa faciunt.

Ultimam vero alterius stadii periodum, cum orci faucibus liceat comparare, e quibus nulla est redemptio.

CAUSSAE
FEBRIS NERVOSAE

ACUTAE.

Contemplatio caussarum quae sua vi tantos ciere effectus poterant, aequae res ponderis ingenii et laboris est.

In modum, quo hae caussae agunt, inquirentis, primum sane studium in successiva ista caussarum in corpus agentium serie, ac diversimode modulata, iterumque modificata, ope earum vi vitali inhaereat, si quaedam eum veri specie optat enucleare.

De

De ferie caussarum cogitanti, oportet in oculo quasi contemplari ac disquirere statim caussas, extremis in fanitatis morbi que limitibus succedentium caussarum actioni viam sternentes. Has proëgumenas caussas, (technico verbo utar) dari hic, nec ne, prudens nemo dubitabit, et praeter observata, ratio ipsa, ni fallor, commonstrat, desiderari hic plurium caussarum concursum. Unica scilicet causa fani vel vitae infesta, annon si morbum, simplicem si mortem subitam infert? Annon, si unius tantum caussae in corpore, cuius vitae vis praegressis caussis nondum morbide determinata est, gravissimus hicce morbus effectus esset, unica eademque causa in quolibet ceteroquin sanissimo hunc morbum producere, annon e. g. tum variolosum miasma incolumi recens nato similem ac isti varia corporis labe laboranti morbum gignere deberet?

Sed porro rem argumentis prosequi non studebo, de qua facile nemo dubitat. Convertam me ad expositionem earum rerum, quae ad *caussas proëgumenas* febrium nervosarum acutarum pertinent, ita ut generaliora statim praemittam, tum vero specialius in illas inquiram.

Metamorphosis ista vis vitalis, et corporis functionum, quae mihi est dispositio ad febrim nervosam acutam, quum corpus a fanitate nimis anomalum reddat, sane unius momenti opus non est; caussae certo guttatim lapidem carabant, secus enim reagente incolumi vi vitali fieri non poterat. Intercedit diversae vitae vires sana quaedam proportio, habent diversae animae uti et corporis vires suos antagonistas, quo virium quasi aequilibrium oritur. In huius vitiata
indo-

indole seu abolitione fontes plurimorum positos esse, an iure credo? an hypothesi reor?

Prava fanitatis conditio omni iure igitur his e fontibus acquiritur, et ex his studebo naturam dispositionis istius, quae ortui febrium nervosarum acutarum praeest, ut enucleem. In diversa determinatione virium hominis vitalium, principio isto, quod vitae servandae mortisque generandae ut ut determinetur, compos est, praecipueque quidem in ista, quae speciali modo febribus nervosis acutis generandis fovet, filium ariadneum habemus, quo duce caussarum imposterum sub febris nervosae ortu adcedentium insolentiam, abnormes voltus, mirasque effectuum diversitates, quia labyrintho nos implicemus, explicare possumus.

Nox ubi *has* enarraverim *caussas*, mihi quoque de *caussis praeproximis et proximis* sermo erit.

DE
ANIMAE DISPOSITIONE
AD
FEBRES NERVOSAS
ACUTAS.

Homo vivens uti constat corpore vivo et anima componitur. Quaelibet pars proprias sibi vindicat functiones
tam

tam intimo nexu iunctas, ut, seorsim exponere illas, vitium sane esset, secus si fieri posset. Quum vero rerum obscura, oriundaque confusio hoc praepediant, seorsim quidem de his, quantum ad rem meam pertinet, et seorsim de illis agam; si autem in enarratione unius alterius simul fatum tangam, tum quae locorum confusione peccavi, rerum clarior expositio excuset.

Animae functiones vel ad sanitatis normam, vel morbose succedunt. Illis ingenii et memoriae officia, his animae pathemata.

I. Ingenii et memoriae exercitium nec nimium nec corporis functiones, servandae sanitati destinatas, praepediens, summum hominis bonum sanitatisque praesidium dicendum, servat enim mentem sanam in corpore sano. Natura suas opes, aequa proportione, ambobus suggerit, at animae functiones aucto ultra fas eorum dispendio, corpori sua bona praeripiunt. *)

Statim enim ubi animae vires, et ingenii quidem magis, quam memoriae, nimium intenduntur, corpus occumbit; privatur optima ei destinata alimentorum copia, quae aucto animae dispendio avolat.

Corpus hac rerum ratione sanum dici non potest; an vero et ipsa anima morbo idiopathico laboret, diiudicare non ausim.

Reve-

*) Conf. Hufeland über die geimpften und natürlichen Blattern. II. Ausg. p. 435 sqq.

Revera hoc modo ingenii vires interdum magnopere extolluntur, interdum vero supprimuntur, imo comper- tum quoque est, vesanias his e nimis animae intentionibus ortas esse. Vero similis mihi ceteroquin videtur, hic potius corporeas animae machinas pati, quam animam ipsam. —

Sed haec dubia, veri quidpiam ex eorum analysi, et assiduiissima perferutatione enasci, unquam posse despe- rans, mitto, eaque potius considerabo, quae huius animae functionum excessus sequelae in corpus habentur, quomo- doque ad nervosas acutas febres dispositionem generent.

Illustres in medicina viri *Stoll* *) & *Herz* **) in semet- ipsis experti sunt, quid diurnae animae intentiones in cor- pus valerent; adcedente enim eis plerumque vita quam maxime sedentaria, non solum corpus, studendi summo sti- mulo vexatum, nec famis nec sitis stimulos satis perferit, (acsi stimulus major minorem tolleret), sed & viribus cor- poris vitalibus illa subducitur excitatio, quae motu corporis, aliave functione, huius potius, quam animae vires expo- stulante, obtinetur. Sternitur hocce vitae regimine, ut con- stat, sani corporis robur; imi ventris viscera, quorum structura jam a natura tam debilis est, ut boni regiminis ope incolumis semper servari debeat, magnas subeunt catastro- phes, non solum enim hypochondrica seu hysterica corpo- ris diathesis inde progignitur, sed et praeter haec mala, fun-

*) Conf. Rationes medendi in nosocomio pr. Vindobonensi T. II.

**) Conf. Neue Beyträge etc. von *Selle*, Hr Th. *Nootnagell* l. c.

functiones corporis reliquae vario nexu conjunctae, modo nimium augentur, modo languent, modo vitiose succedunt. Transpirium et motus peristalticus viscerum abdominis praecipue succumbunt, proportio inter animae et corporis vires tandem prorsus cessat, oritur status iste, quo praesente corpus nimium sensibile dicimus, quo animae vires auctae stimulos, majori ad sanitatis leges modo, persensificant, corporique altius imprimunt; oriturque inde ad spasmos seu cloni — seu tonicos, sublata reactione ad sex res, quae non naturales audiunt, proclivitas.

II. Animae (vulgo animi) pathemata, de quorum in corpus efficacia hodiernis temporibus docte et diserte satis disceptatum est, paucis solummodo tangere liceat.

Animae pathemata quae sunt moeror, ira, furor, terror, gaudium, amor, et *timor praecipue* de cujus in generandis hisce febribus potentia *Stoll* et eius germanus interpret *Fabri* *) tam egregie testantur, suum in corpus sat demonstrant dominium, dum et subitaneas mortes, et omnis generis morbos corpori gignunt. Facili quoque labore intelligitur, si verum est aegrotante anima aegrotare et corpus, corpus cuius anima in pathematum horum frequentia versatur male adfici debere; tantoque rerum concursu hic haud opus esse, citius ut corpori ista labes inducatur, quam nimiae animae in cogitando et memorando exercitationes ferius ei procreant.

Ani-

*) *Stoll's Heilungsmethode im Krankenhause zu Wien*, II Th. p. 71.
Leake pract. obs. on childbedfever, p. 41.

Animae pathematum frequentiam viscerum imi ventris, totiusque saepe corporis fabricae ruinam esse, res facti est. Hacce e labre oriri quoque disproportionem reliquas inter corpores vires, cum animae eiusque ministrorum nervorum viribus, satis itidem constat.

Adfuescit anima ideis sibi saepe adfociatis, — impressiones saepe redeuntis agilitatem quandam impertiuntur nervis, qua adquisita, in hos stimulos facilius reagunt. Inde mihi etiam natura istius ad rixas irasque proclivitatatis elucescit, in harum febrium decursu tam frequenter obviae.

Hicce animae pathematibus de quibus me jam satis loquutum esse reor, licet duo adhuc adnumerare, quorum doctrina nondum satis elaborata est, haecque paucis tangere, libidinem Veneris scilicet et phantasiam, in morbo quem incubum vocant tam eminentem.

Libido Veneris vis an animae, an corporis sit, quum utroque tanto nexu jungitur, dubium sane non est. Cernimus quidem eius magnos in corpus effectus, quum et spasmos inflativos, et excretiones liquorum plerumque facili negotio non excernibilium oriri ex ea videmus, at id ipsum et casus analogi praecipue irae in hepar potentia, satis dilucide commonstrant libidinem Veneris animae pathematibus adnumerandam esse. Adcingor ad enarrandas rerum rationes, quas vel comites vel sequelas huius animae adfectus habemus. Libido Veneris nimia nimium ad Veneris exercitium eheu! Platonem stimulat ipsum; de quo, etsi moderatori, tam vitae infestos notavere medici effectus!

Exer-

Exercitium Veneris, tum quoad naturae leges, tum quoad artis suppeditamenta exercitium, teste longaeva experientia corpus debilitat; imprimisque abdominis et thoracis (pulmonis praefertim) viscera; intercedit enim haec viscera et feminis fabricam consensus quidam magnus, clinicis item ac physio: et pathologis notatus, cujus ope sane varii hujus animae pathematis effectus producuntur, et simul explicari possunt.

Phantasiae naturam, quae praefertim ventriculo cibis obruto, dormientibus at fanis ceteroquin hominibus delirantium speciem praebet, exponere, eius obscura et principia sat quidem efficacia — at nimium delitescencia dilucidiora reddere, quis tantam imputet homini molem? fatius, ni fallor, erit, hic quoque ea quae de rerum specie et circumstantiis adnotata reperiuntur, adducere.

Phantasia ubi homines vexat, ibi

- A. *vel animae dotes depravatae morbum faciunt idiopathicum; ut vetularum somni tempore imaginariis diaboli amplexibus vexatarum exempla commonstrant. —*
- B. *vel labes viscerum imi ventris, diversis diaetae et regiminis vitiis acquisita, corpori et anima — ut fere semper solet — sensilioribus unita, morbum hunc animae sympathicum reddunt. Lubenter nunc quidem concedam, morbum hunc priori in casu, et si quis contendat — etiam in altero, talem esse, quem morbum sine materia dicunt. Attamen constat, morbum, id quod ipse non habet, aliis morbis, quos ille produxit, seu quibus adcedit, tribuere posse. Praefertim vero in altero casu,*
ma-

malum ipsum, quod morbum caussabat, ob requiei quam somnus tranquillus largitur defectum, mirum in modum augeri, et ita haec duo animae pathemata dispositionem ad febres nervosas acutas facillime corpori progignere posse concludam.

DE DISPOSITIONE
VIS VITALIS CORPORI INSITAE
AD HANC
NERVOSAM ACUTAM FEBRIM.

Ea quaelibet corporis exercitia, quae non servando ei, sed ruinae ejusdem potius aptantur; quae corporis vires partim nimium supprimunt, partim nimium extollunt, et quae praecipue delicatulas constitutiones seu agilius reddunt nervorum systema, (qua e re et frequentiam febrium acutarum nervosarum magnis in urbibus elucescit*), producendae istius corporis dispositionis, quae speciali modo febres nervosas acutas parit, sat potentia jure habentur. Hancce ad dispositionem acquirendam corpora iste mihi prae ceteris apta videntur, quibus laxior irritabiliorque solidorum compages, animae subtilioribus et sensibilibus ministris juncta est. Patebit inde sexum, quem sequiorem dicunt, huic dispositioni prae masculino expositum esse, praesertim si gravidita-

*) Conf. Selle neue Beiträge zur Natur- und Arzneywissenschaft 3 Theile, p. 80.

ratem et puerperium, quibus obeundis sexus sequior naturae legibus adstringitur, milleque diaetae et regiminis vitia, data occasione — sancitaque interdum praejudiciis accidentia, spectes, sane tibi haec hominum classis, cui dulcia et amara harmonia mira fatum admiscuit, prae ceteris ad hanc febrim prona videbitur. Corporis gravidarum, praesertim *instantis partus tempore*, conditio tam prave immutata reperitur, ut epidemiarum tempore maximo in vitae periculo versentur, si has enim corripuerit miasma, *tum moriuntur vix non omnes*, ut *Finke* *) egregie testatur.

Haec corporis conditio — stimulo quodam rebus sex non naturalibus haud adnumerato producta, tanquam causa disponens ad febres nervosas acutas mihi seorsim pertractanda veniebat; nunc vero *de harum rerum non naturalium* efficacia in generanda hac dispositione verba quaedam facere oportet.

Ex *anni temporibus*, quae sane in generanda varia ad morbos dispositione magna faciunt, praesertim auctumnus et hyems corpora ad febres nervosas acutas disponere videntur, quamvis, uti e summa observationum hac super feбри institutarum elucescit, eas omnibus anni temporibus saeviisse constet. Quae de *aquis aëre et locis* in hacce generanda dispositione veniunt, quum sit sua cujuslibet terrae plagae in his propria conditio, generali quodam intuitu exponenda esse reor. Omnis labor in illo haeret, ut enucleetur, quae sint plurimorum locorum aquarum et climatum, in et sub quibus hae febres occurrunt, communia.

Quum

*) De morbis bil. anomal. p. 49.

Quum verò non solum urbium sed hodierna die saepe saepius et habitaculorum sua sit in aquis, aëre et locis anomalia, facillime falleremur, si aquarum et aëris ex analysi chemica et locorum quoad sub dio obtinent, conditione, ad sanitatem incolarum sub degentium, qui aqua et aëreo pabulo raro puris immutatisque utuntur, concludere vellemus.

Via ista inter vitae genus et diaetam Guesphalorum *) et Clausthaliensium **) media, eaque regiminis vitia ill. Hufeland ***) egregie adnotavit, ut paucis dicam, ea sunt, quae de aquis aëre et locis, (etsi ad Hippocratis doctrinam de illis dici nequeant) seu quod idem est, de caffeis, spiritibus ardentibus, cerevisiis, mephitibus ubiculis innatantibus, deque habitaculorum madidis parietibus fornacum aestu fumantibus monenda censeo.

Vitae quod attinet regimen ill. Selle ****) nobiscum exemplum et normam simul communicavit, quanti eius potentia in generanda ad has febres nervosas acutas aestumanda sit. Circa generationem debilitatis solidorum, praecipue imi ventris omnis versatur axis. Hinc magnas sibi vindicant partes frequens ebrietas *****) abusus v. s. et medicami-

*) Finke de morb. bil. anom. p. 11. fqq.

**) Lentin de aëre et morbis Clausthaliensium, p. 10. fqq.

***) Ueber die Erkenntnis und Heilungsart der Scrofelkrankheit, p. 134. fqq.

****) Neue Beyträge etc. 11 Th. p. 79.

*****) J. Lind Essay on diseases incidental to Europeans in hot climates, p. 113.

num catharticoꝝ, *) victus vappidus, immodica Venus et defatigantes nimium labores **) nominanda hic quoque veniunt, vestitus et regiminis ope adquisita cutis labes. Organon istud quod magnis resorptionis et exhalationis muneribus fungitur, hodierno aevo maxima ex parte res tanquam nullius momenti neglectum fuit. Statim enim ab infantili aetate nimio calore tum integumentorum tum lectulorum robur ejus infringitur, irritabilior et sensilior nimium redditur, minimisque facile vexatur stimulis. Balnea haecce hominum antiquorum sanitatis palladia, tum negliguntur, tum abusu noxia redduntur. Immundities cutis, cum frigido aëre concurrens, praeccludit perspirio, magno isti corporis emunctorio, vias, hinc sordes (sit venia verbo) hac via oclusa, consensu quodam determinatae pulmones intestinaque petunt, hasque partes muneribus obruunt, quae invalida cutis vitae oeconomiae denegaverat. Tum vero oritur cum cutis labe pulmonum simul ac intestinorum abdominis ruina; hinc frequentia pulmonum et abdominis morborum; hinc si non omnino, sane maxima ex parte malignitas variolarum, hinc scrofulae milleque morbi alii. Jure haec cutis labes disponens caussa febrium nervosarum acutarum dicitur, cognita enim fatis sunt in morbis analogis, imo in ipso morbi huiusce decursu, cutis offensae, in fruendis vitae exitiis, imperia. ***)

Cor-

*) Selle l. c. Stoll übersetzt von Fabri l. c. 2r Bd. p. 95.

**) Finke l. c.

***) Lentin de aëre et morbis Clausthaliensium p. 23. Hufeland über die Blattern etc. 1te Aufl. p. 144. sub nota.

E

Corpora mulierum et infantum, quum sint structura sua jam quasi ad febres nervosas acutas disposita, tamen ob morbos quosdam chronicos e. g. vermes, dentitionem, scrophulas, hysteriam, his hominum classibus tam frequentes majori adhuc in harum febrium periculo versantur.

Vermes debilis imi ventris incolae, vegetant quodammodo in visceribus sani ceteroquin, nec magnas ei pariunt molestias; at statim ubi stimulus corpori accesserit febrilis, tumultus excitant, acsi eodem correpti stimulo delirarent; convulsionem omnis generis, deglutitionem difficilem, ipsam imo hydrophobiam, tetanum et phrenitidem advocant; ita ut malos febris exitus de illis, qui, ut cum *Pinke* loquar, potentiam animatam in visceribus aiebant, summa cum veri specie, praesagire possimus.

Periodus dentitionis quae a secundi aetatis anni initiis humanam jam detinet prolem, sane corpora ad tempus durationis febribus nervosis acutis prona reddit. Excitat dentitio difficilis in infanti at immuni a febrili stimulo corpore diarrhoeas, choleras, epilepsias &c. Quanta demum eius potentia in corpus febrili stimulo correptum sit, sat multi observatores epidemiarum, inter quos ill. *Hufeland* *) imprimis mihi nominandus est, memoriae prodiderunt.

Sane ergo non fallor, dum et dentitioni difficili hic suas partes in generandis febribus nervosis acutis tribuo. Scire interim malle, an Jolo suo stimulo ad gingivas agat,

*) Bemerkungen über die natürlichen und geimpften Blattern zu Weimar etc.

annon eius potentia quoque consensu illo, qui caput et hepar intercedit magnam in partem extollatur?

An et scrofulosa corporis cachexia suum conferat ad febres nervosas acutas efformandas, ille dijudicet qui viri ill. *Hufeland* opus hoc de morbo legit, eiusque verbis fidem facit.

Hysteriae vero sat cognita est potentia, in ciendis, si febris supervenerit, tumultibus; ipsa illa labes corporis est, quam diversa jam citata regiminis vitia, quam et vermes saepe saepius paravere, ut omni cum veritatis specie eam quoque disponentem causam febrium nervosarum acutarum dicere possim.

Huic corpori ita modificato ac disposito stimulus si accesserit febrilis, plerumque febrem nervosam acutam eventuram esse credo. Semper his diversis causis abdomen plus minus afficitur, illudque ipsum est, cuius prava conditio tantis ciendis motibus sufficit; in eo phrenitidis in eo phthiæos pulmonalis fomes latuit, et ex hoc fonte uti *Keil* *) dixit, *revera oritur quidquid est in medicina incerti et obscuri*. Stimuli infesti si debili intestinorum tenuium tractui et ventriculo accedunt abnormes edunt effectus; hinc et vermium potestas luce clarius patet. Rem meam non tangit physiologicis anatomicisque argumentis haec phaenomena explicare, sed sufficiet clinico longaeva experientia comprobata veritas quam effatur ill. *Schroeder* **) quum

*) *Tentamina medico-physica*. Londini 1713. p. 116.

**) *Dissert. de frequent. febrium prodrom. citata* p. 13.

quum ait: *quorum imi ventris robur incolume, horum systema nervosum non levi a causa turbatur.*

Siquis vero hacce de disponente causa tanquam re neutiquam essentiali, quum et corpora sanissima hac febre correpta sint, dubia moveret, sit! inquam, talia extitisse exempla, necesse tamen est *stimulus febrilis* corpori accesserit. Huncce stimulum vero corpori insitum *prius parasse corpori quandam dispositionem*, antequam febrem ipsam generaret, *) quid naturae magis consentaneum? Et nunquam dubitabo, vario rerum concursu, seu his causis, quas proximas voco, febrem nervosam acutam his paulo ante sanissimis corporibus parari posse.

Generatim quoque ansam harum febrium non insubtili miasmate, uti J. Fr. Richter **) medico Berolinensi et Büttner ***) placuit, quum nec vere endemice nec epidemice grassatam esse apud me constet, sed in individuali dispositione, ni omnia me fallunt, quaerendam esse pono. Observatae quidem sunt epidemiae malignae totas saepe regiones devastantes, sed in his causam malignitatis non semper in variolis forsitan adnexo malignitatis - miasmate, sed in corporis suscipientis diversa labe positam fuisse egregie docet ill. Hufeland ****) et quamvis etiam argumenta, quae

*) Ill. Schroeder I. c.

**) Abhandlung von den Fiebern. Berlin 1785.

***) Diff. citata.

****) Bemerkungen über die natürlichen und geimpften Blattern etc. IIte Auflage, p. 223.

quae vir illustris postea, quum de selectu materiae inoculandae loquitur, tantis testibus comprobata adducit *) impugnare dicta quibusdam viderentur; in aperto tamen est, loqui illum hic de variolis putridis, nunquamque mentis compos illud multaeva experientia sancitum negabo miasma, quod ichori varioloso innatans, omnibus putredinis sese manifestat signis.

An vero et idem de subtili febrium nervosarum acutarum sub pure ceteroquin sanissimo latefcente miasmate valere possit, prudens et aequus dijudicet iudex.

QUAEDAM DE CAUSSIS
FEBRIUM NERVOSARUM ACUTARUM
 PRAEPROXIMIS.

Corpora sub descriptis pravae sanitatis periculis versantia febre quadam, tum temporis quidem nondum febre nervosa acuta, sed causa febris nervosae acutae solum praeproxima, corripuntur. Quotquot dat coelum et terra epitet endemicas febres, tot diversae febrium species corpora corripere, inque in his vario rerum concursu febres nervosas acutas generare, seu potius, sua ipsa opera, in illas commutari possunt, unicam vero febrium speciem tantae a culpae frequentia liberem, phlegmonoideam scilicet genuinam,

*) l. c. p. 268.

nam, cujus ab ingressu natura corpora ad febres nervosas acutas disposita flebili beneficio munivit.

An vero *febres spuris* — *inflammationibus* junctae seu generandis seu constituendis febribus nervosis acutis aptae sint, quaestio est, nec primo intuitu, nec hic statim dijudicanda, quum imposterum suo loco eiusdem mentio fiat.

Filum necto, eaque quae hic mihi de causa praeproxima dicenda sunt, paucis enarrabo. Haec febris, ni specificis miasmatis accensa frequentissime venoso-gastrica idque vel catarrhalis biliosa, pituitosa, seu putrida est; saepissime enim comitatur exanthemate febrili, quod plerumque etiam ante febris nervosae acutae ortum adparet. Haec febris ob virium vitae defectum imbecillamque reactionem in stadio cruditatis, uti natura *stadii* febris nervosae acutae *primi*, quodque nil aliud nisi febris primaria nondum in febrem nervosam commutata est, abunde testatur, diu ad undecimum usque diem abs coctione & crisi, aegro obambulante, nec graviter morbo detento, ad *Finke* observata stare potest.

Summa demique cum specie veri concluditur, in hisce febribus, ubi vires naturae medicatrices languent, et prave perquam modificatae sunt, ubi coctiones et crises naturae officio vix ac ne vix quidem succedunt, desideravi solummodo stimulum quendam accessorium, ut nimium obruta imbecillis natura, collecta tandem omni vi residua huic repugnet, at impari impugna succumbat. Hos accessorios stimulos, quos evolventes febrium nervosarum acutarum causas (seu causas proximas) nominare liceat specialem
sane

fane attentionem merentur, ita ut proprio capite de illis
agam.

DE CAUSSIS
FEBRIUM NERVOSARUM ACUTARUM
PROXIMIS.

Primo de illis stimulis accessoriis tradam, qui a febris
primaria ante dicta ipsa sub eius decursu ad evolvendam
febrim nervosam acutam generantur. Huius generis sti-
muli potissimum tum observantur quum subjecta ad febres
nervosas acutas disposita febrim quadam corripuntur.

In genere, constat, febrim nunquam salutes profus
edidisse in corpora effectus, quamvis sit ipsa vis naturae
medicatricis, et quamvis hinc inde in sanandis morbis chro-
nicis salubris inventa sit. Aduget sub tempore isto quo
corpus tenet, solidorum irritabilitatem et praesertim sensi-
lilitatem hinc et omnia fere febrium symptomata spasticum
genium denotant; tum ad aucto ob praeternaturalem cordis
irritabilitatem sanguinis et humorum circulo, caloreque
animali, dissipat humorum fluidiora seu spiritus, variasque
causat eorum dyscrasias. Hocce in ipso febris effectu latet
ergo saepe causa cur nervosa acuta evadat. Vermes enim
seu jam ante febris ingressum corporis incolae, seu febris
ipsius potentia, uti egregie docuit *van dem Bosch* *) e femi-
nio

*) Historia epidemiae verminosae.

nio humoribus infuso evoluti, dentitio difficilis, bilis seu ex febris natura vitata seu ob communem febrium spasticam naturam transitorie effusa, forsan et nimium irritans, atrabillarii imi ventris infarctus, antea si corpori minus sensibili exiguas si creaverunt molestias, nunc corporis sensibilitate admodum aucta, nonne quoque et auctos debent edere effectus? Nullum porro corporis constituentium partium systema hos inimicos stimulos magis persentire potest, quam nervosum, cujus sensibilitas in his corporibus dispositis naturae leges et communem in febribus normam magnopere excedit; hinc mirum non est, si cetera corporis organa, quorum vis vitalis jam dudum magnopere fracta est, languescere videmus, quam majori stimulo, minorem, et actione majori minorem quoque tolli constet.

Quidnam ergo majori cum veri specie e dictis concluditur, *quam quum imminuta sit reliquorum corporis organorum, illorum quoque quae coquendae materiae perficiendaeque crisi destinatae sunt, reactio, quod cruditas in febre perseveret, et nervi stimulis ope coctionis non subactis nimium irritati febres nervosas acutas producant? Hic status mihi illa metastasis ad nervos veterum esse videtur, in qua explicanda omnis hic versatur res.*

Altero loco adventitiae morbi febrilis complicationes, quae naturam et faciem morbi simplicioris mirum in modum commutare *) ac enormes eiere tumultus possunt, nominandae veniunt. Diverso stimulo, diversas, imo saepe

*) S. G. Vogel l. c. II Th. p. 99.

oppositas excitari solidorum reactiones secus fieri nequit; sic natura coctioni utriusque seu plurium materialium intenta, quum separatim quamlibet tractare nesciat, nullam prorsus conquere seu heterogenea haecce unicam in massam redigere potest.

Sed eheu! nimia obscuritate coctionum et crifum salutare naturæ munus adhucdum praemitur, quum nec oeconomiam nec normas naturæ in his perficiendis satis apud eruditos constare sciam, mihiq; neutiquam acumen illud ingenii imputem, ut vera ac nova haec illustrantia memet proferre posse, juvenis sperem.

Constat potentia complicationum, constat quantum illae in febres sic dictas humorales possint; docet ratio cur, doceat dies quomodo id agant! meminisse juvabit *Hallerum* vaticinantem.

Ins Ianre der Natur
 Drang kein geschaffner Geist
 Zu glücklich! wem sie nur
 Die äuffre Schaale weist.

Nigerrimo colore picta februm complicatio, sane inflammatoria est. Neminem fugiet, quam infestae sint illae peripneumoniae et pleuritides biliosae febribus his in terris tam crebro accedentes. Nemini pariter latebunt, quae de inflammationibus viscerum occultis, de cerebri eiusque menyngum, uteri et peritonaei inflammationibus narrantur.

Mea quidem opinione hae inflammationes saepe saepius non genuinae seu primariae inflammationes, sed

F

spalti-

spasticae sanguinis accumulationes (engorgements) naturae convenientius dicuntur, quippe quae antispastica medela potius venae sectione debellantur; ita ut hae inflammationes mutatis mutandis eiusdem fere naturae sint, ac illa in gonorrhoea virulenta. *)

Attamen observatis sua pondera nec negando nec ratiocinando derogem, sique ill. *Wienholt* **) talia e beati *Schroederi* observatis se vidisse testatur, qualia et *Lind* ***) confirmat, dum inquit: The dead bodies having been examined, — — — the stomach, mesentery and intestines were found covered with gangrenous spots. The orifice of the stomach appeared to have been greatly affected, the spots upon it being ulcerated.

Inflammationem agnoscam igitur, perinde vero videtur, oborta jamjam inflammatione, an effectus spasmi accumulati, inque vasis turgidi sanguinis, an genuina, et idiopathica inflammatio sit.

Character porro epidemiae cujusdam inflammatorius naturam ac formam febrium valde immutat, symptomataque mirum in modum adgravat. ****)

Ex

*) Conf. *Brandis* im Journal der Erfindungen, Theorien und Widersprüche in der Arzneywissenschaft, X. Heft.

**) D. de inflammationibus viscerum occultis in feb. bil. putr. Gott. 1772.

***) Essay on diseases incidental to Europeans in hot climates. London 1768. p. 114.

****) S. G. Vogel Handbuch. IIr Th. sq.

Ex observatis interim, epidemiis (praecipue februm specifico miasmate caussatarum) elucescit, quam diversa, oppositas saepe medelae indicationes fundantia symptomata complicationes in genere provocare possint; et quamvis multa adhucdum de hisce februm complicationibus dicenda mihi essent, nihilo tamen minus abstineo, quum, partim et dicta sufficere censeam, ad probandam thesin scilicet conferre has complicationes multa posse, ad generandas nervosas acutas febres, praesertim in illis febribus, quae ob disponentes causas — ab epidemiae norma jam anomalae sunt, partim nimiam prolixitatem in re trita at nondum cocta extimescam.

Animae pathemata, et sub his quoque delirium febrile ut februm nervosarum acutarum evolventes caussae, tertio loco considerari merentur.

Magnos sane edunt, sub febris primariae uti et sub febris nervosae acutae ipsius decursu in corpora effectus; jam supra quum de animae pathematum in dispositione ad has febres generanda potentia, sermo mihi esset, adnotavi quantum sit eorum in corpora non febrilia dominium. Hinc elucescit, facta corporum sensilitatis proportione, quid in hoc statu possint.

Imprimis nocet delirium febrile iras frequentes, quasi ex animae dispositione involvens, saepe etiam stimulo non materiali, animae ipsi adplicato excitatum, quod e. g. apud M. Herz rerum novitas in cubiculo infueto cui amici illum adfixerunt, fuit haec caussas de tegere sa-

gacis et attenti medici est, quum minus prudentes aliis fugandis caussis inhaereant, immemores istius *Ballonii*: *)
 „Saepe capita hominum, morbo capitis consumptorum, aperta
 „sunt, in quibus nil commemorabile repertum est, quod mortem
 „intentasset, et cum alioquin medicus aut abscessum aut fi-
 „mle quid repertum iri pronunciavisset, spes augurantium ipsa
 „inspectio sefellit, eorumque fiduciam et expectationem in stu-
 „porem vertit, acsi cum ipsa anima mortis occasio evolasset.

Quomodo vero animae pathemata febrili corpore agant, id mihi, quum et in corpore sano facillime spasmos generant, eo explicabilius redditur, dum et iratos in febrili cuti anserina obduci (quod etiam in territis fieri constat) **) et bilis inde symptomata oriri constet. Potentiam transpirii istius febrilis sanos acrioris suppressi, bilisque perverse secretae sensiliori corporis plagae additae sat cognitam habeo, quin dubitem, haec pathemata nervosas acutas febres producere posse.

Vitia regiminis et diaetae sub ipso febris decursu commissa, febrim mirum in modum adgravantia, quum illam in febrim nervosam acutam commutare possint, quarto loco pertractabo.

Forfan, proh dolor! illa sub primariae initiis specifica anxietas, et mortis timor, agrypnias mentemque tristem creans, sua solum vi febres nervosas acutas pro-

*) L. III. n. 71. Ed. Venet. 1735. P. 339.

**) Selle I. c.

producunt. Privatur corpus unica quam somnus largitur animae corporisque requie. Animae tristitia contraria plane isti morborum Panaceae animae hilaritati, si et pravas modulationes vis vitalis quas corpori suo stimulo infert, taceam, nonne adauget pervigilia, corporaque hoc modo defatigat?

Inter vitia regiminis maxima sane attentione quaelibet causa transpirium praepediens digna censenda est. Causae, eo facilius noxae, quum frequentes sint, aegrique febricula correpti primis morbi diebus in earum periculis obambulant. Perfrigerium tantae potentiae, ut et praeter characteristica et evidentia cuilibet, quae Lind *) Finke **) et Selle ***) narrant exempla etiam res observatis confirmata sit, quaslibet epidemias vere et aestate benignissimas, auctumni sub initia ubi frigidior aër, tendentibus istis, praegressoque calore ad cutim determinatis fordibus, viam praecludit, malignitatem quandam induisse. ****)

Non litigem, an ista perfrigeria potius viam perficiendae coctioni, emungendaeque infestae cuiusdam materiae venosae occludendo, an potius retinendo febrili aestu

*) l. c. p. 62.

**) l. c. p. 103.

***) Neue Beyträge etc. p. 74. p. 80-88-90.

****) Stoll l. c. überf. v. Fabri. 2r B. p. 94. Clarke in Duncan's medical commentaries. Decad. II. Vol. V. p. 301.

aestu concentrato ac aeri perspirabili, depravandoque bilem, seu cumulum depravationis addendo ei (cuti perfrigerio offensae miro commercio nexae) enormes hos edant effectus.

Caussant haec perfrigeria saepe saepius retrocessum exanthematum febrilium, cuius rei illustrem casum nobiscum, dum nos therapiam morborum acutorum edoceret, communicavit ill. *Consil. aulae et Archiater magnae Britanniae regis Augustus Gottlieb Richter. Studiosus scilicet quidam, per aliquot dies dudum de aegra valetudine conquestus, purpureas quasdam in corporis peripheria priori die dum lectulo egreditur, persentit maculas. Nihilo tamen minus hac de re nequaquam anxius, equum conscendit, oppidumque Heiligenstadt petit; altera mane vero post celebrata nocturna Bachanalia quum gravius se pati sentiret, equum retro conscendit ac frigido nivosoque sub aëre almam Georgiam Augustam intrat, mox vero cubiculum calidum ingressus prosternitur, mente captus, delirans convulsione continua concutitur. Adcersiti spectantes medici, morbi causam incognitam habentes, venam scindunt, miseraque morte aegrum animam exhalantem, cernunt. Sectio cadaveris, praeter intestina, heparque bile viridi turgida, nil memorabile, nil suspectum exhibuit. Epicrisin illustris viri Aug. G. Richter simul addam, dixit scilicet unico emetico aegrum servari potuisse, si statum ejus cognovissent medici.*

Retrocessio exanthematum febrilium, ad quam corpora ad nervosas acutas febres disposita jam a natura prona sunt, periculosa edere solet symptomata, nullusque
du-

dubito, quin et haec caussa febribus nervosis acutis generandis sufficere possit.

Aëris quoque, quo aegri sub febris primariae decursu utuntur, diversa corruptela his summopere noxia evadere potest, consistatve in gravioribus vitiis, analyfi chemica odore saepeque et visu quoque percipiendis de cuius pondere etiam ill. *Selle* *) et *Leake* **) loquuntur, consistatve in subtili quodam vitio cuius potentiae exemplum exhibet ill. *Clarke*. ***)

Vitiis diaetae et regiminis quoque ea adnumeranda sunt, quae ut stimuli agunt, nervosque irritant; hic spectare videntur ut lectulos pulicum agminibus viventes, parietes muscis tectas nominem, omnia ea, quae sensibus ingrati seu infesti aliquid adferunt. In his quoque ciborum praecipue ex animalium et vegetabilium viscidum glutinosum continentium genere depromptorum abufum, uti et irritos plerumque conatus, vino saepissime non generoso, spiritibus, liquoribusque fermentatis principiis februm obtandi, complector.

Nunc, proh dolor! quinto loco ea quoque enumeranda peccata veniunt, quae medicorum omnis aevi et generis commissa esse, aegre sed veraciter sane fateor;
quo-

*) *Medicina clinica*. 1793.

**) l. c. p. 31. sq.

***) l. c. p. 312. sq.

quorumque effectus illustr. Bagliv *) tam egregie confirmat, quum inquit: *Quando ego solus aegrotorum meorum curam incipio, et mea methodo febres curo, raro tales malignas febres observo; sed quando ad curationem ab alio inceptam vocatus sum, quoniam mente mille praejudiciis antecepta curatio febrium insituitur, nec oraculis naturae et magni senis praeceptis auscultatur, mille differentias et gravia observo accidentia, quae frequentes soboles sunt, methodi depravatae, non vero naturae morbi, licet haec passim ac quotidie in praxi succedant; succedit etiam ut pluries vidi, dantes febres nonnullas in ipso principio graves statim, statim periculosas, et periculosas etiam scipatas symptomatibus. Has vulgus vocat malignas id est a venenifero productas humore, cuius imaginarii et commentitii veneni de causa, innumera statim praescribunt spirituosam aromata, alexipharmaca, calida, volatilia et mille id genus inter se pugnancia remedia, quibus, quod praecavere volunt periculum, advocant et augent.*

In genere medici sub cura febrium opposito vitio peccant, si vel vitiose evacuare student, idque, vel ubi nondum materies evacuanda cocta, et crisi, quam medicus medicamine suo evacuante accelerat, apta erat, vel ubi alia via crises eliminare conatur, quam illa qua natura utitur; vel si medicaminibus vesanas et empiricas ad indicationes exhibitis coctiones crisesque perturbant, corpori stimulos, morbique adgravaminis fomites, venena dicam, ingurgitant.

Hinc

*) eius Opp. p. 51. fq.

Hinc pertinent adstringentia, cardiaca, febrifuga, *) sudorifera eiusque generis alia; cuius rei exemplum sat illustre in abusu corticis peruviani in febribus gastro-pu- tridis tam frequentis videre est. **) His et vesicatoria quibus morbi sub initis, et visceribus bile fordibusque adhucdum turgidis aegri vexantur, seu insano saepe usu linimenti volatilil egregiae quidem medicinae, at abusu magnopere noxiae, qua pori cutanei exhalantes occluduntur adnumero. Haec medelae administratio coctiones crisesque impediendo, infestosque corpori — praesertim disposito — stimulos addendo, sane morbi naturam prave commutare, nimiumque dixisse dubito, si et febres nervosas acutas generare posse contendam.

Alterum oppositum his omnino vitium, conatus scilicet evacuandi festinatim materiam febrilem nondum coctione subactam, eosdem cum priori omnino edit effectus. Haecce ut probem, singulos modos liceat perscrutari, quibus, cuiusque demum generis sit evacuatio, peccet modis ac sanitati vitaeque recuperandae infesta evadere possit.

I. Primo quidem v. f. quas medici hic illic abs indicatione iussuque naturae, tam larga et intrepida manu institui iubent, hic notandae veniunt. Horum sola forsan ratio quam habent, moderamen febris est, quum calorem febrilem hoc magnopere antiphlogistico remedio extin-

*) *Th. Glaff. Comm. de febribus. Londini 1742. p. 108. fqq.*

**) *Moses Mathias de restringendo usu robor. in debilitate morbosa. Gottingae 1782. p. 6. 10.*

tinguere student; illam enim rationem, quam practicus quidam mecum communicavit, „sanguinem depravatam (das schlechte Geblüt) febrisque sub illo latentem fomitem! ni omnino, tamen maxima ex parte semper extrahi posse;” procul abesse, (ille enim fatum obiit,) hoc aevi nostri tantis viris glorioso decennio, a cuiuslibet clinici, ni vesani ingenio, nullus dubito.

Quomodo demum v. f. magnopere nocivae evadant, id paucis exponam, et quidem

a) v. f. potens phlegmonoidea febris debellator est; at quum solida reddat debilia, massamque humorum circulantium imminuat, resorptionem tum contentarum partium corporis, tum et extraneorum adaugeat, sane in istis febribus ab acri quadam materia in quadam corporis parte, praecipue imo ventre (ut bilis corruptela) et tela cellulosa (ut transpirium suppressum) caussatis, quae forte solidorum debilitate jam nexae sunt, non potest quin noceat. Sint velim v. fectionum in febribus instituendarum defensores memores istius *Hippocratis* effati: sanguis est domitor bilis, norintque potentiam quam bilis hodierno aevo in febribus generandis adquisivit.

b) Saepe etiam sanguinis detractio menstruum illud corpori demitur, quod crises coctionesque solum perficere poterat, quod in febribus phlegmonoidis ipsis videre est, nimia sanguinis copia corpori detrahatur, sed ipsum quoque in febribus a transpirio suppresso, pituita seu bile oriundis contingit.

c)

c) v. f. porro teste experientia, calor febrilis in febris non inflammatoriae indolis non imminuitur, sed mirum saepe in modum exaltatur. Infestos quis porro ignoret effectus, quae Stoll et Struck *) et multi alii a prave facta v. f. oriri viderunt.

Ex his mihi concludere liceat, v. f. quae solidorum corporis reagentium vim vitalem infringit, coctiones et crises mechanico fere modo, uti et stimulos aucta resorptione corpori addendo, spasmosque ciendo impedit, saepe quoque febrium nervosarum acutarum in causa fuisse.

II. Nec minus periculosus est abusus diaphoreticorum febrium sub incremento, nam, quamvis et aliquando contigerit materiam febrilem statim istorum ope eliminatam e corpore fuisse, multo tamen saepius fudores abs lenimento morbi humores aqueo - serosos dissipantes, corpusque menstruo coctionum perquam necessario privantes, excitant. Si vero in morbo venoso crisi solvendo quidquam efficiunt, tamen in stadio cruditatis exhibita, crudem materiam cuti impellunt quidem, at non expellunt, cutis eni met renum colatoria his crudibus materiis irritata, spastice constringuntur, exitum simul ac reditum illis praepediunt, ita ut nec excerni nec ad crisin parandam concoqui possint, sed exanthema febrile producere debeant. Quantum vero noceant isti conatus, ope diaphoreticorum materiam febrilem eliminandi, quae non cuti sed ore seu ano expellenda est, medicina ista po-

*) L. de morbo cum petechiis.

popularis, qua ope spiritus ardentis pipere nigro et aromatibus multis inquinati morborum initiis obstare conantur hic illic rustici. *) Nec observata defunt, **) quae comprobent abusus horum remediorum potentiam, in evolvendis febribus nervosis acutis.

III. Emeticorum abusus, licet plerumque minus noceat, hodiernoque aevo emetica tanquam summa, fere omnium, imprimis infantum morborum remedia laudentur, et quamvis omnia ea bene norim, quae de coëffectibus emeticorum egregiis, eorum vi antispasmodica, ac lymphaticum systema concutiente ***) traduntur; mihi tamen id cum pluribus egregiis medicaminibus commune habere videntur, egregie prodesse et et magnopere nocere posse.

Liceat mihi juveni quaestio annon morbi primario venosi saepe abusu emeticorum resolventium seu digestivorum secundo gastrici artis ope evaserint, tumque lentius ac imperfectiori saepe crisi fuerint soluti?

Praeterea quoque ea bilis, quam saepe aegri post sumpta emetica tertio quartove vomitu exspuunt, annon potius emeticorum effectus, quam febris causa dicenda sit. Dijudicent aequi iudices, prodesse an nocere debeat, ista

*) *Finke* l. c. p. 10.

**) *M. Herz* historia morbi. l. c.

***) *Hufeland* über die Blattern etc. II. Aufl. p. 295. fq.

ista bilis — ad naturae normam — conformatae detractio?
mihi ultimum probabilius videtur.

Emetica vero ita exhibita ut effectus non edant, sed vel ventriculo retineantur, irritamentisque aegrum ad tetanum usque jam vexantibus addantur, vel effectus deorsum edendo, alvi profluvium excitent, fordesque gastricas sursum *) turgescentes incarcerent, **) enormes sane edunt effectus, certaue tum saepe saepius in causa februm nervosarum acutarum habenda sunt.

Nec tum temporis prodesse posse mihi emetica videntur, quum materia febrilis gastricae quidem indolis, at cocta iamdem tractui intestinorum tenuium et crassorum inhaeret; imo ubi jam natura diarrhoeae ope has fordes eliminat.

In genere emetica temeraria non medicorum manu disposita, mihi nunquam abs periculo quodam esse videntur, ita ut omnes medicos enixe rogem, velint rerum naturam ac conditiones, sub quibus haec remedia maxime nocere possunt, melius considerare et nunquam obs jussu naturae et empirica cuilibet porrigere methodo; neutiquam enim quod e dictis elucescit, emetica seu bilis detractiones periculo carent.

IV. Periculosior vero multo est, laxantium (cathartorum) remediorum tam frequens in febribus abusus. Mea opinione quidem omnia remedia cathartica morbo adhuc crudo exhibita, ne hilum quidem materiae morbidae
eli-

*) Adjicienda erat clausula: fit venia verbo. —

**) *Selle* Neue Beiträge etc. 3r Th. p. 79.

eliminant, sed vexant solummodo tractum intestinorum, si-
que e salinis remediis fuerint depromptae, fedes et diarrhoe-
as pariunt frustraneas, et massam humorum coctioni in-
fervientium corpori eluunt, quum longe absit ab illis, febris
fomittem educere — Draastica acriora praeter majorem quem
exferunt stimulum, et calorem quem magnopere augment,
etiam plerumque alvum pertinacissime obstipatum, malum
in febribus magnum! creant. Sed abhorret ab horum em-
pirico usu in febribus certe sana cuiuslibet mens, inspexerit
modo clarissimorum nostritemporis medicorum observatio-
num agmina, quae de dysfenteria, febribus biliosis, aliisque
permultis morbis acutis possidemus, hinc et nimia contem-
disse haud vereor, si et horum abufui magnas in generan-
dis nervosis acutis febribus partes tribuo.

Sed eheu! nimis prolixum me in enarrandis febrium
nervosarum acutarum caussis fuisse angor, multa quidem
animus dicenda adhucdum tulit, sed nolui mihi ipsi placere,
quum aliis forsan garrulitas taedium moveret.

DISQUISITIO NATURAE
FEBRIUM NERVOSARUM ACUTARUM
SPECIALIOR.

Vitio illo pathologorum nostri temporis, quod ill.
Baldingerus *) egregie dudum taxavit, *constituendi scilicet ad*
sym-

*) Animadvers. in system. nosolog. Spec. III. p. 9.

symptomatum typique varietates morborum genera, confusiones multae ac compluria morborum genera non in ipsa natura, sanaque praxi, sed in libris nosologicis forsan solum reperiunda, ortum debent.

His morborum generibus et nervosae febres, praecipuis vero eius species — febris nervosa acuta adcedunt, nullum enim illis praedicatum, quin a rerum natura declinem, adungere possum, quod ipsis peculiare quid, aliisque febribus non commune tribuere posset, omnes enim febres, causis adcedentibus adversis, in illum statum commutari posse, quem febrem nervosam acutam dicimus, demonstravi. Symptomata quoque quae sub harum febrium decursu apparent, nonne sunt symptomata omnium febrium male tractatarum seu ad mortem tendentium? Nonne commune febrium periculum, obstaculum crifium salutarium est?

Hae febres nulla habent propria seu specificae indolis symptomata, nullas proprias causas, imo constat ex ipsis observatis sub denominationibus febr. nervos. acutarum proditis, has febres e concursu causarum diversarum cum febribus diversae indolis diverse modificari; imo constat febres catarrhales uti et variolas febres sane diversissimi generis ad dignitatem (ut ita dicam) febr. nervos. acutarum evehi posse.

Specificae quae adducuntur symptomata, quibusque (ita opinor) maximum adhuc pondus tribuitur, sunt primo, *agrypnia*, de qua, quum jam supra sim locutus, hic nil dicendum restat. Alterum vero symptoma seu summa symptomatum, *contradictio* scilicet, quam *symptomata in formandis indicationibus* involvunt, ut e.g. pulsus frequens et celer cum summa aegroti debilitate, etiam non probat peculiarem fe-

fe-

februm naturam, formandae enim non sunt indicationes e singulo quodam symptomate, sed ex universo illo indicio quod omnia symptomata simul collata exhibent. Quam diversa enim sint symptomata morborum natura eorundem et sede sola diversorum, exemplo habemus pleuritidem et enteritidem veram.

Naturae sibi met ipsi harum februm nil *specifici* adjunctum scis, ni forsan *propensionem* quandam ad *inflammationes occultas* internas, quam Reil^{*)}) tanquam peculiare aliquid arguit.

Mihi illa vero non his febris solum peculiaris, sed et putridis, biliosis et ut alii quoque volunt puerperarum febris communis esse videtur.

Interim has inflammationes saepe saepius spastici quoque genii esse, dudum supra admonui, et quae meam fidem confirmant, sunt ea quae idem Reil^{**)}) profert, dum inquit: *Brevi, in febris conditione, febris acutae nervosae simili, neque calidam neque antiphlogisticam methodum ferente, opio bono cum effectu usi sumus.*

Sensibilitas corporis aucta vires naturae fractae et coctio crisesque februm impeditae, mihi ea esse videntur, quae febris nervosae acutae characterem constituunt.

In genere cum *Selle* contendere malim, naturam harum februm potius in sensibili corporis fabrica, quam in irritante materia quaerendam esse — *mehr im Gereitzten als im Reitzenden zu suchen sey*, ut ipsissimis viri illustris verbis utar.

*) Memorabilia clinica. Vol. II. Fasc. I. p. 60.

**) l. c. p. 61.

p. 56.

*typique varietates morborum genera, confusiones
 pluria morborum genera non in ipsa natura,
 , sed in libris nosologicis forsan solum reperi-
 debent.*

*morborum generibus et nervosae febres, prae-
 us species — febris nervosa acuta adcedunt,
 illis praedicatum, quin a rerum natura decli-
 re possum, quod ipsis peculiare quid, aliisque
 commune tribuere posset, omnes enim febres,
 entibus adversis, in illum statum commutari
 ebrem nervosam acutam dicimus, demonstravi.
 quoque quae sub harum febrium decursu adpa-
 unt symptomata omnium febrium male tracta-
 d mortem tendentium? Nonne commune febrim,
 obstaculum crifum salutarium est?*

*res nulla habent propria seu specificae indolis
 nullas proprias causas, imo constat ex ipsis
 denominationibus febr. nervos. acutarum pro-
 res e concursu causarum diversarum cum fe-
 e indolis diverse modificari; imo constat febres
 ti et variolas febres sane diversissimi genii ad
 t ita dicam) febr. nervos. acutarum evehi posse.
 ea quae adducuntur symptomata, quibusque
 maximum adhuc pondus tribuitur, sunt primo,
 qua, quum jam supra sim locutus, hic nil di-
 t. Alterum vero symptoma seu summa symp-
 tradicatio scilicet, quam *symptomata in forman-*
bus involvunt, ut e.g. pulsus frequens et celer
 egroti debilitate, etiam non probat peculiarem fe-*

